

دماوند، سیلان و علم‌کوه بر اثر عریض‌شدن مسیر عبور و مرور کوهنوردان و جاگذاشتن مواد غیرقابل‌تجزیه، به شدت در حال تخریب هستند. چرای بیش از حد دام‌ها و جاده‌کشی‌های بی‌رویه هم با تمام توان در حال تخریب خاک کوهستان‌ها هستند.

سقوط قله‌ها همزمان با روز جهانی کوهستان؛

کوه‌ها مظلوم هستند. سرد و محکم، سر جایشان نشسته‌اند و کسی به ذهنش هم نمی‌رسد که چیزی، یارای آسیب‌زدن به آنها را داشته باشد؛ حتی اگر مواد منفجره، گوشه‌ای از اندام تنومندشان را از بین ببرد، کسانی که از دور نگاه می‌کنند وقتی قله را سر جایش می‌بینند، امکان ندارد که بفهمند چه بر دل آنها رفته است. رودخانه‌ها وقتی زمانه به آنها سخت می‌گیرد، رو به خشکی می‌روند؛ شاید هم قهر کنند و دیگر لب تشنه خاک را سیراب نکنند. درخت‌ها هم که با کوچک‌ترین تشری به زردی می‌زنند و حساب کار را دست مردم می‌دهند اما کوه‌ها از سنگ هستند و کمتر کسی می‌داند که سنگ هم تا یک جایی، می‌تواند تحمل کند و بعد از هم می‌پاشد. آن عده معدودی که می‌دانند چه بر سر کوه‌های صورت‌سنگی می‌آید، یک روز از سال را به نام آنها کرده‌اند، مگر بقیه هم به داد میخ‌های فرورفته در زمین برسند. دیروز روز جهانی کوهستان بود و در ایران به عنوان کشوری که 55 درصد خاک آن، تحت‌تأثیر کوهستان است حرف‌های زیادی به این مناسبت زده شد که خیلی هم خوشحال‌کننده نبودند. یکی از خبرهای بد را مدیرعامل انجمن حفظ محیط کوهستان داد و گفت: «دماوند، سیلان و علم‌کوه بر اثر عریض‌شدن مسیر عبور و مرور کوهنوردان و جاگذاشتن مواد غیرقابل‌تجزیه، به شدت در حال تخریب هستند. چرای بیش از حد دام‌ها و جاده‌کشی‌های بی‌رویه هم با تمام توان در حال تخریب خاک کوهستان‌ها هستند.» عبدالاشتری، مدیرعامل انجمن حفظ محیط کوهستان، در برنامه «سیاره آبی» رادیوی ایران گفت: «در این ۱۳ سال که روز جهانی کوهستان نام‌گذاری شده است، شاهد مدیریت خاص کوهستان نبودیم و همچنین اقدام درخور توجهی از سوی سازمان‌ها در این موضوع، انجام نشده است. حدود ۲۴ درصد سطح کره خاکی را کوه‌ها و مناطق مرتفع در بر گرفته است. در ایران نیز ۵۵ درصد نقاط کشور تحت‌تأثیر مناطق کوهستانی قرار دارد. مهم‌ترین ارزش زیست‌محیطی کوهستان، آب شیرین است که در بیشتر نقاط کشور از آب‌های کوهستانی که به‌صورت طبیعی، خودپالایی در آن صورت می‌گیرد، استفاده می‌شود.»

بی‌توجهی ادامه دارد

خیلی از ما در جریان تلاش‌های متعدد برای مشکلات زیست‌محیطی بوده‌ایم اما کمتر کسی به فکر نجات کوه‌ها و خطراتی که آنها را تهدید می‌کنند، بوده است. محسن محمدزاده، یکی از فعالان حفظ کوهستان درباره دلیل این بی‌توجهی می‌گوید: «کوهستان‌ها تأثیر غیرمستقیمی بر زندگی مردم دارند و به همین دلیل هم در معرض توجه نیستند درحالی‌که کوهستان‌ها در کشورهای کوهستانی، تأثیری حیاتی بر بخش‌های مختلف طبیعت و زندگی مردم دارند و نمونه بارز آن هم کوه‌های البرز و تأثیر آنها بر وضعیت آب و هوایی شهرهای شمالی است. با وجود چنین تأثیر و اهمیتی، به کوه‌ها توجه نمی‌شود و هر بلایی که بشر دلش بخواهد، سر آنها می‌آورد. درحال حاضر، بیشتر از هر چیز، چرای بی‌رویه دام‌ها، عملیات عمرانی و گردشگری بی‌ضابطه، کوهستان‌ها را تهدید می‌کنند.» او ادامه می‌دهد: «کوهستان‌ها تأمین‌کننده اصلی آب شیرین در کشور هستند و نه تنها از طریق جاری‌شدن رودخانه‌ها بر سطحشان بلکه با تصفیه آب‌های زیرزمینی از طریق فیلترهای طبیعی، آبی با بهترین کیفیت در اختیار مردم قرار می‌دهند که اگر همین یک خاصیت آنها را در نظر بگیریم، بیشتر مراقب آنها خواهیم بود. وقتی پوشش گیاهی کوهستان‌ها تخریب شود، بسیاری از عملکردهای کوهستان مختل خواهند شد که یکی از آنها همین وظیفه است. در چنین شرایطی، می‌توان گفت ممکن است کوه‌ها به جای منبع برکت و زندگی، تبدیل به تهدیدهای بزرگی شوند و مخاطراتی مانند سیلاب‌ها را به‌راه بیندازند.»

مدیرگروه دیده‌بان کوهستان هم وضعیت کوه‌های کشور را نگران‌کننده می‌داند و می‌گوید: «آنچه امروز بیش از هر عامل دیگری به تخریب کوه‌ها دامن زده، چرای بی‌رویه دام است؛ به‌طوری‌که اکنون کمتر محیط کوهستانی‌ای در کشور یافت می‌شود که از

تخریب‌های ناشی از چرای دام در امان مانده باشند.»

به گفته او، تخریب پوشش گیاهی کوهستان و فرسایش خاک ناشی از چرای دام، به اندازه‌ای است که در اغلب محیط‌های کوهستانی که تا 10 سال پیش، پوشیده از گیاه بود فقط خاک لخت باقی مانده است؛ برای نمونه منطقه آذربایجان شرقی و شمال غرب ایران که تا یک دهه پیش از بهترین پوشش گیاهی برخوردار بود اکنون به برهوت تبدیل شده است. محمدی به تخریب پوشش گیاهی کوه دماوند هم اشاره می‌کند و می‌گوید: «متأسفانه با وجود آنکه چرای دام از مهر تا اردیبهشت ممنوع است، در نبود نظارت و ناتوانی سازمان جنگل‌ها و مراتع و سازمان حفاظت محیط‌زیست، در بهمن سال گذشته در منطقه لاسم در شرق و نیز در کوه‌های چین‌کلاغ در شمال غرب دماوند، گله در حال چرا بود؛ درحالی‌که در زمستان، گیاهی برای چرا وجود ندارد. بخش جالب ماجرا اینجاست که در این باره حتی نامه‌ای به سازمان حفاظت محیط‌زیست و سازمان جنگل‌ها نوشته شد اما به آن پاسخی داده نشد.»

مدیرگروه دیده‌بان کوهستان، از فعالیت‌های عمرانی نظیر راهسازی، معدن‌کاوی، نصب خطوط انتقال نیرو و ساخت‌وساز که اغلب بدون ارزیابی زیست‌محیطی واقعی و تحت عنوان توسعه، صورت می‌گیرد به عنوان دومین عامل تهدیدکننده کوه‌ها نام می‌برد و می‌گوید: «با آنکه کوه‌ها مهم‌ترین حوضه‌های آبخیز هستند اما در این محیط‌ها عملیات عمرانی بی‌توجه به حفظ مبانی آبخیزها انجام می‌شود.»

آفرود، تهدیدی برای کوه‌ها
محمدی، گردشگری ناپایدار و ورزش‌های کوهنوردی، اسکی و به‌ویژه ورزش جدید «آفرود» را که اخیراً در کشور باب شده است از دیگر عوامل تهدیدکننده کوه‌ها می‌داند و می‌گوید: «چندی است که ورزش آفرود در ایران باب شده است و خودروهایی که به وسایل خاص مجهز شده‌اند در محیط‌های کوهستانی از توچال تا دشت لوت، تاخت‌وتاز می‌کنند و این درحالی است که تخریب و فرسایش خاک ناشی از این تاخت‌وتازها به‌حدی است که خاک را تبدیل به پودر می‌کند و چیزی از آن باقی نمی‌ماند.»

گنج ویرانگر
بسیاری از کوه‌ها در دل خود، سرمایه‌ای ارزشمند از معادن مختلف دارند؛ سهم یک کوه، ذغال‌سنگ است و سهم دیگری، مس و فیروزه اما بشر برای به‌دست‌آوردن همه آنها حریص است و همین هم عاملی دیگر برای تخریب کوهستان‌ها شده است. محمدجواد نیک‌کار، کارشناس محیط‌زیست، در این باره می‌گوید: «درحالی‌که در کشور ما که نیمی از مساحت آن، کوهستانی است، روز جهانی کوهستان همانند دیگر روزهای جهانی در خاموشی و بی‌اعتنایی می‌گذرد و حتی دولت‌ها هم در این زمینه توجهی به خرج نمی‌دهند، بسیاری از ارتفاعات ما در استان البرز به‌دلیل دارا بودن ماده معدنی به‌ویژه سنگ‌لاشه در حال واگذاری به اشخاص حقیقی برای برداشت مواد معدنی از سوی سازمان صنعت، معدن و تجارت استان البرز است. فعالیت در این دسته از معادن در سال‌های اخیر به‌دلیل کمبود مصالح رودخانه‌ای، افزایش یافته است؛ به‌طوری‌که بازدید و بررسی‌های کارشناسان اداره حفاظت محیط‌زیست ساوجبلاغ، حاکی از شناسایی و استقرار تعداد 10 واحد معدن فعال و نیمه‌فعال در منطقه است.» او ادامه می‌دهد: «ذکر این نکته، ضروری است که حیات کشور ما به‌دلیل پراکندگی بسیاری از منابع طبیعی تجدیدپذیر نظیر جنگل‌ها، مراتع و حیات وحش و همچنین تجدیدناپذیر همانند معادن در حوزه کوهستانی به‌شدت به کوه‌ها وابسته است. کوه‌ها به‌عنوان حصارهای مطمئن در حفظ موجودیت، تمدن و فرهنگ کشور، نقش اساسی داشته و امروزه چشم همگان برای حفظ آخرین بازمانده اجتماعات گیاهی و جانوری به کوه‌ها دوخته شده است.»

جای خالی ساماندهی
حسین عبیری‌گلپایگانی، فعال محیط‌زیست هم از زاویه دیگری به مسئله می‌پردازد و می‌گوید: «در چند سال گذشته، فعالان محیط‌زیست درباره کوهستان و پاکسازی محیط‌های کوهستانی، زیاد صحبت کرده‌اند اما بازهم شاهد انبوه زباله در کوهستان‌های کشور هستیم.»

او ادامه می‌دهد: «حدود 90 درصد آب آشامیدنی جهان از کوهستان‌ها سرچشمه می‌گیرد که این آب‌ها به‌صورت منابع زیرزمینی و از طریق چشمه‌ها، قنوات و چاه‌ها برداشت می‌شوند یا از طریق رودخانه‌ها و نهرها جاری شده و به دشت‌ها سرازیر می‌شوند یا پشت سدها ذخیره شده و در طول سال، به‌مرور برای آشامیدن یا کشاورزی استفاده می‌شوند. از طرفی کوه‌ها مکانی برای پرورش جسم و روح است و به‌همین دلیل ورزش‌هایی چون کوهنوردی، رزمی، مقاومتی و نیز اغلب اردوهای ورزشی و نظامی در مناطق کوهستانی برگزار می‌شوند؛ ضمن آنکه شماری از مکان‌های مقدس، زیارتی و آثار باستانی نیز در کوهستان‌ها واقع شده‌اند؛ بنابراین ضروری است مسئولان با تمهیدات قانونی، سازوکاری برای حفاظت از این محیط‌ها فراهم کنند تا کوه‌های کشور بیش از این آسیب نبینند. در این میان، به‌نظر می‌رسد جای خالی فعالیت‌های سازماندهی‌شده بسیار خالی است. الان سازمان حفاظت از محیط‌زیست، به‌طور مشخص، بخشی برای حفاظت از کوه‌ها که به‌خوبی فعال باشد، ندارد.»

منبع/ روزنامه وقایع اتفاقیه